

**AMIR TEMUR DAVRIDA ILM-MA'RIFAT VA KO'P TILLILIK
JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI STRATEGIK AHAMIYATI****Shohimardon Ergashov***O'zbekiston Respublikasi Harbiy xafvsizlik va mudofaa universitetining
Quruqlikdagi qo'shinlar instituti 5-bosqich kursanti*

Annotatsiya: Mazkur tezisda Amir Temur davrida ilm-fan, ta'lim tizimi hamda ko'p tillilik siyosatining davlat boshqaruvi va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Ayniqsa, turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi integratsiya jarayonida xorijiy tillarni bilish strategik vosita sifatida xizmat qilgani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: ilm-ma'rifat, ko'p tillilik, strategik rivojlanish, diplomatiya, madaniy integratsiya, Temuriylar davri, ta'lim

XIV asr oxiri – XV asr boshlarida Amir Temur tomonidan barpo etilgan markazlashgan davlat nafaqat harbiy qudrati, balki ilm-ma'rifatga berilgan yuksak e'tibori bilan ham ajralib turadi. Bu davrda ilm-fan va til siyosati jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylangan. Ilm-ma'rifatning davlat siyosatidagi ustuvor yo'nalish sifatida shakllanishi - Amir Temur davlatni boshqarishda faqat harbiy kuchga emas, balki ilmiy asoslangan boshqaruvga tayanishni muhim deb bilgan. Uning farmonlariga ko'ra, olimlar, faqihlar, tarixchilar va muhandislar davlat hayotining muhim qatlamiga aylangan. Ayniqsa, shaharsozlik, irrigatsiya tizimlari va savdo yo'llarini rivojlantirishda ilmiy bilimlardan keng foydalanilgan. Samarqand, Buxoro va Hirot kabi markazlarda kutubxonalar, madrasalar va ilmiy muhit shakllantirilib, ular mintaqaviy ilmiy markazlarga aylantirilgan. Ta'lim tizimi va ilmiy institutlarning rivojlanishi - Temuriylar davrida ta'lim tizimi bosqichma-bosqich rivojlangan bo'lib, boshlang'ich ta'limdan tortib yuqori darajadagi diniy va dunyoviy bilimlarni o'z ichiga olgan. Madrasalarda nafaqat diniy fanlar, balki matematika, astronomiya, tibbiyot, falsafa va mantiq fanlari ham o'qitilgan. Bu an'analar keyinchalik Mirzo Ulug'bek tomonidan davom ettirilib, Ulug'bek rasadxonasi kabi yirik ilmiy markazlar barpo etilgan. Bu esa ilmfanning institutsional rivojlanishiga zamin yaratgan. Ko'p tillilik siyosatining amaliy ko'rinishlari - Amir Temur davrida ko'p tillilik jamiyatning turli qatlamlarida faol qo'llanilgan. Davlat boshqaruvida va diplomatiyada asosan fors tili, ilm-fanda arab tili, xalq orasida esa turkiy tillar keng qo'llanilgan. Turli hududlardan kelgan elchilar, savdogarlar va olimlar bilan samarali muloqot qilish uchun tarjimonlar instituti shakllangan. Bu esa xalqaro savdo va diplomatik aloqalarni rivojlantirishda muhim vosita bo'lgan. Shuningdek, ko'p tillilik yozma manbalar almashinuvi va tarjima faoliyatining rivojiga olib kelgan. Diplomatiya va xalqaro aloqalarda tilning roli - Amir Temur o'z davrida Xitoy, Hindiston, Usmonli imperiyasi hamda Yevropa davlatlari bilan diplomatik aloqalar o'rnatgan. Bu jarayonda til bilish va tarjima qilish

qobiliyati strategik ustunlik bergan. Ko'p tillilik nafaqat siyosiy muzokarlarda, balki savdo shartnomalari va madaniy aloqalarda ham muhim rol o'ynagan. Strategik ahamiyati - Ilm-ma'rifat va ko'p tillilik quyidagi strategik natijalarni ta'minlagan: davlat boshqaruvining samaradorligi oshgan, xalqaro diplomatik aloqalar mustahkamlangan, madaniy va ilmiy taraqqiyot jadallashgan, jamiyatda intellektual salohiyat yuksalgan. Ilmiy bilimlar almashinuvi va tarjima maktablari - Temuriylar davrida turli tillardagi ilmiy asarlarni tarjima qilish keng yo'lga qo'yilgan. Arab va fors tillaridagi ilmiy meros turkiy tillarga tarjima qilingan, natijada keng qatlamlar uchun bilim olish imkoniyati yaratilgan. Bu jarayon Sharq va G'arb ilm-fanining o'zaro uyg'unlashuviga xizmat qilgan va yangi ilmiy yo'nalishlarning paydo bo'lishiga olib kelgan.

Iqtisodiy taraqqiyotda ilm va til o'rganishning o'rni - Ilm-ma'rifat va ko'p tillilik savdo-sotiq rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatgan. Buyuk Ipak yo'li orqali olib borilgan savdo aloqalarida turli tillarni bilish savdogarlar uchun katta ustunlik bo'lgan. Natijada iqtisodiy integratsiya kuchayib, shaharlarda hunarmandchilik va tijorat rivojlangan. Jamiyatda intellektual muhit va ijtimoiy mobilitet - Ilmga e'tibor kuchaygani sari jamiyatda bilimli insonlarning mavqei oshgan. Bu esa ijtimoiy mobilitetni kuchaytirib, oddiy tabaqadan chiqqan iste'dodli shaxslarning yuqori lavozimlarga ko'tarilishiga imkon yaratgan. Ko'p tillilik esa shaxsning ijtimoiy va professional imkoniyatlarini kengaytirgan. Kengaytirilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, Amir Temur davrida ilm-ma'rifat va ko'p tillilik nafaqat madaniy hodisa, balki davlatning siyosiy, iqtisodiy va diplomatik barqarorligini ta'minlovchi strategik resurs bo'lgan. Xulosa qilib aytganda, Amir Temur davrida ilm-ma'rifat va ko'p tillilik jamiyat taraqqiyotining muhim strategik omili bo'lgan. Bu omillar davlatning barqarorligi, xalqaro nufuzi va madaniy rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Bugungi kunda ham ushbu tarixiy tajriba zamonaviy ta'lim va til siyosatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.A. Ahmedov. Amir Temur. – Toshkent: O'zbekiston, 1995.
2. R.G. Mukminova. Temur va Temuriylar davrida madaniyat. – Toshkent: Fan, 1976.
3. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. O'zbekiston tarixi (3jild). – Toshkent: Fan, 2000.
4. UNESCO. Rethinking Education in a Global Context. – Paris, 2021.
5. UNESCO. World Report on Cultural Diversity and Multilingualism. – Paris, 2022.
6. Springer. Multilingualism and Education: Global Perspectives. – Cham, 2020.
7. Routledge. The Routledge Handbook of Language Policy and Planning. – London, 2021.
8. Cambridge University Press. Language and Society in the Middle East and Central Asia. – Cambridge, 2022.